

Vasemmistofoorumin ehdotukset tulevaisuusvaliokuntien maailmankokoukselle,

1. Miten voimme siirtyä talousjärjestelmään, joka ei ole riippuvainen talouskasvusta (BKT:n kasvusta), jotta voimme toteuttaa reilun siirtymän ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviin yhteiskuntiin?

Perustelu: Miksi talouskasvun tavoittelusta on luovuttava? Koska ei ole tieteellistä näyttöä siitä, että BKT:n kasvu pystyttäisiin irti kytkemään ekologisten haittojen, kuten kasvihuonekaasupäästöjen ja luonnonvarojen ylikulutuksen, aiheuttamisesta riittävällä tavalla ja riittävän nopeasti ekologisen katastrofin välttämiseksi. Päinvastoin tieteellinen näyttö viittaa vahvasti siihen, että tällainen niin kutsuttu absoluuttinen irtikytkentä on lähinnä toiveajattelua.

Miksi nykyinen vallitseva talousjärjestelmämme on riippuvainen talouskasvusta? Tässä lausunnossa keskitytään yleisesti hyvin vähälle huomiolle jääneeseen, mutta kuitenkin talousjärjestelmämme rakenteissa täysin keskeiseen, kasvuriippuvuuden aiheuttajaan: raha- ja rahoitusjärjestelmään.

Nykyinen talousjärjestelmämme on riippuvainen talouskasvusta (BKT:n kasvusta), koska finanssisektorin toiminta kriisiytyy ilman talouskasvua, tai uskoa siihen, että talous tulee kasvamaan lähitulevaisuudessa. Tämä puolestaan johtuu siitä, että rahoitusalan liiketoiminnan perustana on korkotuotto myönnettyille lainoille/luotoille sekä palveluiden käytöstä perittävät palvelumaksut. Perustavimmillaan tämä asia tulee näkyväksi, kun tarkastelemme niin sanottujen talletuspankkien toimintaa. Talletuspankilla tarkoitetaan tässä pankkia, jossa asiakkailta on pankkitilit ja niillä pankkitalletuksia. Lisäksi keskeinen osa talletuspankin liiketoimintaa on pankkilainojen myöntäminen asiakkailleen.

Olennainen asia ymmärtää talletuspankkien toimintaa tarkasteltaessa on se, että pankkilainoja myöntäessään talletuspankin luovat rahan, jota esimerkiksi Suomessa käytetään pääasiallisena maksuvälineenä. Kun maksu suoritetaan tilisiirtona, vaikkapa maksukorttia tai verkkopankkia käyttämällä, maksajan pankkitilin saldo pienenee maksetun summan verran ja maksun vastaanottajan pankkitilin saldo puolestaan kasvaa maksetun summan verran. Näin maksettaessa maksuvälineenä käytetään pankkitalletuksia, eli niin sanottua talletuspankkirahaa. Talletuspankit luovat kaiken taloudessa kiertävän talletuspankkirahan tyhjästä myöntäessään pankkilainoja. Kun lainasta on sovittu, pankki yksinkertaisesti kirjaa lainanottajan tilille lisää saldoa lainasumman verran. Tätä summaa ei siirretä lainanottajan tilille miltään muulta tililtä, vaan pankki luo tilikirjauksen tehdessään uutta rahaa.

Silloin, kun maksu suoritetaan käteisellä, maksuvälineenä toimii puolestaan keskuspankin luoma keskuspankkiraha, jonka yksi muoto on fyysinen käteinen – setelit ja kolikot. Keskuspankit luovat myös sähköistä keskuspankkirahaa, mutta sitä käytetään lähinnä pankkien välisten maksujen selvittämiseen, eikä tavallisilla kansalaisilla tai yrityksillä ole nykyisessä rahajärjestelmässämme mahdollisuutta pitää hallussaan sähköistä keskuspankkirahaa. Suomen kaltaisessa maassa, jossa käteistä käytetään nykyään suhteellisesti ottaen melko vähän, talletuspankkiraha muodostaa yli 90 % talouden rahavarannosta.

Yhteiskunnan talouskasvuriippuvuuden näkökulmasta on keskeistä huomata, että yhteiskuntamme pääasiallinen maksuväline, talletuspankkiraha, syntyy yksityisten voittoa tavoittelevien pankkien liiketoiminnan seurauksena – pääasiallinen maksuvälineemme syntyy tyhjästä silloin, kun talletuspankit myöntävät voittoa tehdäkseen pankkilainoja asiakkailleen. Toiseksi on tärkeää ymmärtää, että, kun pankkilainoja lyhennetään, tätä pääasiallisena maksuvälineenä käytettävää rahaa tuhoutuu taloudesta. Pankkilainoja takaisin maksettaessa lainojen pääomien lyhentämiseen käytetty talletuspankkiraha tuhoutuu – ainoastaan korkojen maksuun käytetty raha siirtyy lainan myöntäneen pankin käyttöön ja on siten tuloa pankille.

Yllä selitetystä seuraa se, että taloudessa pääasiallisena maksuvälineenä kiertävän talletuspankkirahan määrä taloudessa on riippuvainen siitä, kuinka paljon lainoja talletuspankit myöntävät, ja kuinka paljon näitä lainoja lyhennetään. Jos lainoja lyhennetään enemmän kuin uusia

lainoja myönnetään, rahan määrä taloudessa pienenee. Lisäksi, koska lainasopimuksiin sisältyy sopimus korkojen maksamisesta, taloudessa kiertävän rahan määrän on lisäännyttävä, jotta kaikki lainanottajat selviytyisivät lainasopimuksiinsa kuuluvista maksuvelvoitteista. Toisin sanoen, jotta nykyisessä rahajärjestelmässämme voi olla rahoitusvakauden näkökulmasta olemassa jokin tietty määrä rahaa, on rahaa oltava jatkossa olemassa vielä enemmän. Se, että rahaa voisi olla ”kestävällä” tavalla olemassa enemmän jatkossa, edellyttää talouskasvua. Talouden on kasvettava, jotta talouden eri toimijat selviäisivät veloistaan.

Talletuspankkien liiketoimintamalli edellyttää talouskasvua ollakseen liiketaloudellisesti ”kestävällä” pohjalla. Se, että meillä on taloudessa ylipäänsä riittävästi pääasiallisena maksuvälineenä käytettävää talletuspankkirahaa, ja että pankkien ylläpitämä maksujärjestelmämme toimii, edellyttää, että pankkien liiketoiminnan on oltava riittävän kannattavaa, mikä puolestaan edellyttää talouskasvua. Tästä johtuen vallitseva talousjärjestelmämme on jo rahajärjestelmän tasolla riippuvainen talouskasvusta. Nykyisellään, jos pankit kaatuvat, maksujärjestelmämme sortuu ja koko finanssisektori kriisiytyy. Finanssikriisi puolestaan kriisiyttää myös reaalityalouden, koska rahoitusjärjestelmä lakkaa toimimasta kunnolla, ja maksujärjestelmän häiriöt jo itsessään sotkevat reaalityalouden toimintaa.

Talouskasvun pakosta irtautuminen siis edellyttää paljon muutakin kuin pelkästään BKT:hen ”tuijottamisen” lopettamista, koska se on huono mittari kertomaan talouden todellisesta tilasta. Raha- ja rahoitusjärjestelmän perimmäistä toimintalogiikkaa on muutettava, jotta voimme oikeasti toteuttaa reilun siirtymän ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväan yhteiskuntaan. Vaadittavia muutoksia ovat esimerkiksi rahajärjestelmän muuttaminen siten, että rahaa voidaan luoda velattomasti, ja että maksujärjestelmämme ei ole täysin nykyisellä logiikalla toimivien pankkien varassa.

2. Miten ilmastokriisiin löydetään demokraattisin keinoin sosiaalisesti oikeudenmukaisia ratkaisuja?

Perustelu: Koska ekofasismi tai Kiinan mallinen teknokratia eivät ole toivottavia ratkaisumalleja, täytyy ilmastokriisiin löytää uusia, demokraattisia ratkaisumalleja. Ilmeinen suunta olisi tietenkin vaikutusvaltaisten Kansalaisfoorumien perustaminen, mutta se ei liene ainut vaihtoehto, ja olisin valtavan kiinnostunut näkemään mitä tulevaisuusvaliokunnat saisivat aiheesta keksittyä.

3. Jos ja kun maailmantalouden painopiste siirtyy enemmän Yhdysvalloista/länneestä Kiinaan/itään, millä tavoin maailmantalouden hallintoa olisi syytä uudistaa?

4. Minkälainen voisi olla globaali rahajärjestelmä, joka edistäisi tasa-arvoa, demokratiaa ja ekologista kestävyyttä maailmanlaajuisesti?

5. Jos ilmastokriisin torjuntaan varten implementoidaan globaali hiilivero, minkälaisiin globaaleihin tarkoituksiin verotuloja voisi käyttää? Millä tavoin tulojen käyttöä tulisi hallinnoida? Pitäisikö tätä varten luoda uusia instituutioita?

Perustelut kysymyksille 3-5: Globaali talous ja nykyinen dollarikeskeinen rahajärjestelmä, sekä niiden hallintoon liittyvät instituutiot asettavat reunaehdot valtioiden talouspolitiikalle. Yhtäältä on laaja ymmärrys siitä, että ilmastokriisiin reagoiminen tulee vaatimaan massiivisia investointeja. Toisaalta nykyinen globaali rahajärjestelmä vaikeuttaa tällaisia investointeja sillä ne johtavat monessa maassa vaihtotaseen alijäämään. Tämä on erityisen suuri uhka niille maille, joiden valuutoilla on verrattaen vähän kysyntää globaaleilla markkinoilla. Samaan aikaan dollarikeskeinen järjestelmä johtaa siihen, että monet köyhimmistä maista lainaavat Yhdysvalloille verrattaen pienellä korolla ja joutuvat maksamaan omasta velastaan paikoin hyvinkin merkittäviä korkoja. Samaan aikaan monien valtioiden talouspolitiikkaa ohjaa päämäärä vaihtotaseen ylijäämään. Tämä

rajoittaa ekologisten siirtymien ja muiden tärkeiden investointien toteutuskelpoisuutta. Vaihtotaseiden ylijäämä on kuitenkin mahdotonta kaikille maille samaan aikaan, joten niiden laajamittainen tavoittelu voi johtaa ristiriitaisiin tuloksiin, pahimmillaan kauppasotiin, jotka lisäävät globaaleja jännitteitä ja myös aseellisen konfliktin todennäköisyyttä.